

O CONTROVERSĂ ELECTORALĂ DIN 1931 – DESPRE POLITICĂ, GEN ȘI FAMILIE ÎNTR-O UNIVERSITATE INTERBELICĂ

Mihai GHIȚULESCU

Abstract: The general elections of June 1931 may draw the attention of a historian from many points of view. In this article, we will focus on a marginal episode, the election of a senator from the University of Cluj, but which raises several legal issues of general concern and involves some well-known political and academic figures. It is relevant for the precariousness of interwar Romanian public law. It shows the political exaltation of intellectuals but also their autonomy within the political system and, last but not least, the controversies regarding political “emancipation” of women.

Keywords: politics, elections, university, women, political rights.

Alegerile parlamentare din iunie 1931 pot fi interesante pentru cercetător din mai multe puncte de vedere. Pe fondul crizei economice și al frământărilor politice din acea epocă, s-au înregistrat o scădere a participării la vot¹ și o

¹ 72,5%, față de cca. 77% în 1927-1928 și 75% în 1926 (vezi Dr. I. Teodorescu, *Statistica electorală. Rezultatele alegerilor pentru Adunarea Deputaților din 1 iunie 1931*, în „Buletinul Statistic al României/Bulletin Statistique de la Roumanie”, Nr. 2, aprilie-iunie 1931, p. 4). Era doar începutul unei tendințe descrescătoare. Trebuie subliniat că participarea a scăzut chiar în condițiile în care Constituția din 1923 și Legea electorală din 1926 prevedeau obligativitatea votului; aceasta nu era însă luată în serios nici de autorități, care trebuiau să aplice amenzi absenților, și prin urmare, nici de cetățeni (Sorin Radu, *Electoratul din România în anii democrației parlamentare [1919-1937]*, Iași, Institutul European, 2004, p. 316).

creștere a numărului voturilor anulate². Numărul listelor depuse a fost mult mai mare decât la alegerile anterioare³ și s-a făcut pentru prima dată, concret/electoral, o încercare de guvernare „peste partide”, dominant nemaifiind un partid, ci o alianță. De asemenea, o premieră după aplicarea Legii electorale din 1926 a fost că forța de pe primul loc nu a mai obținut peste 50% din voturi (ci doar 47,5%), deci prima electorală a fost esențială pentru realizarea majorității parlamentare. S-au înregistrat și unele probleme de numărătoare/calcul, care au ilustrat slăbiciunile mecanismului electoral⁴. Pentru istoriografia comunistă, în prim-plan au fost reușita Blocului Muncitoresc Țărănesc, organizație legală, controlată de comuniști (care a obținut 2,5% din voturi și cinci mandate de deputat), și anularea voturilor acestuia. Nu în ultimul rând, la același scrutin s-a petrecut primul puseu electoral – e adevărat, încă modest – al mișcării legionare, care, sub numele de Gruparea „Corneliu Zelea Codreanu”, a depus liste în 17 județe și a strâns 1,05% din voturi la nivel național⁵.

Uniunea Națională, marea alianță creată în jurul premierului Nicolae Iorga, a obținut 289 de mandate de deputat, dar, dintre acestea, cam 100 erau ale liberalilor, ale reprezentanților minorității germane și ale altor aliați pe care nu se putea conta 100%. La Senat, datorită sistemului electoral (majoritar într-un singur tur), victoria era, aparent, mai categorică. La colegiul universal, Uniunea avea 108 mandate (față de PNT – 1 și Partidul Maghiar – 1)⁶. Lucrurile au fost mai complicate însă la colegiile restrânse, ale consiliilor comunale și județene, ale camerelor de comerț, industrie, muncă, agricultură și în universități. Deși înțelegerea cu liberalii trebuia să fie valabilă și pentru acestea, în toate cele patru universități, guvernamentalilor li s-a făcut concurență. La București și Cernăuți chiar au câștigat liberalii (medicul Ioan Bălăcescu și filologul Dimitrie

² 2,82%, față de 1,87% în 1928, 1,64 în 1927, 2,42 în 1926. În condițiile în care, după legea din 1926, modul de exprimare a votului era mult mai simplu, deci probabilitatea greșelii era mult mai mică decât sub imperiul reglementării anterioare, putem avansa ipoteza extinderii votului protestatar.

³ 37 (din care 12 în mai mult de un județ) față de 28 (7 în mai mult de un județ) în 1928, 19 (10 în mai mult de un județ) în 1927, 25 (9 în mai mult de un județ) în 1926 (M.O., Nr. 283, 19 Decembrie 1928, p. 10661; Nr. 153, 14 iulie 1928, p. 9564; Nr. 122, 4 iunie 1926, p. 8004.

⁴ Vezi, de exemplu, Gama, *Un singur alegător trânteste un candidat și alege pe altul. Din bazaconiile legii electorale*, în „Adevărul”, Anul 44, Nr. 14559, 19 Iunie 1931, p. 1; *Idem, Cum se echivalează rezultatele alegerilor. Scrisoarea unui cititor și răspunsul nostru*, în „Adevărul”, Anul 44, Nr. 14570, 2 iulie 1931, p. 5.

⁵ Vezi Marcel Ivan, *Evoluția partidelor noastre politice în cifre și grafice (1919-1932)*, Sibiu, Editura și tiparul Drafft & Krotleff s.a., f.a., Tabloul V g.

⁶ Pentru apartenența politică a aleșilor vezi *Anuarul Parlamentar – 15 iunie 1931*, București, Tip. „Dimitrie Cantemir”, 1932.

*O CONTROVERSĂ ELECTORALĂ DIN 1931 –
DESPRE POLITICĂ, GEN ȘI FAMILIE
ÎNTR-O UNIVERSITATE INTERBELICĂ*

Marmeliuc), la Iași, un guvernamental (medicul Al. Slătineanu), iar la Cluj învingător a fost istoricul Nicolae Bănescu⁷. Asupra acestui ultim caz ne vom opri.

Iată rezultatele scrutinului din 8 iunie 1931 pentru alegerea reprezentantului Universității „Regele Ferdinand I” Cluj în Senatul României: din 83 de înscriși, au votat 77, istoricul Nicolae Bănescu obținând 28 de voturi, filologul Sextil Pușcariu, 27, psihologul Florian Ștefănescu-Goangă, 15 și naturalistul Emil Racoviță, 7⁸. Chiar dacă avea un avans de doar un vot, după lege, Bănescu era îndreptățit să primească mandatul.

Lupta a continuat însă și după alegeri, căci mandatele trebuiau validate în plenul camerelor. Erau dezbateri aprinse la fiecare început de legislatură, atât puterea, cât și opoziția acuzând varii nereguli și cerând invalidarea unor alegeri, ceea ce, totuși, se întâmpla destul de rar. Nicolae Bănescu a primit acum vot negativ în secțiunile Senatului⁹, intrând în plen cu propunere de invalidare. S-a discutat și s-a votat în ziua de 18 iunie 1931¹⁰. Despre ce era vorba? Legalitatea alegerii era contestată pentru că la colegiul Universității din Cluj votase dr. Elena Negru, conferențiar definitiv la clinica infantilă a Facultății de Medicină¹¹. Se punea întrebarea: aveau femeile drept de vot, chiar dacă erau profesori universitari¹²?

Contestatarii au susținut că nu, pentru că, deși Constituția din 1923 nu interzicea expres asta¹³, prevedea că „legi speciale, votate cu majoritate de două treimi, vor determina condițiunile sub cari femeile pot avea exercițiul drepturilor politice” (art. 6.1). Legea electorală din 1926 nu făcea nicio referire de gen, prevăzând doar că „profesorii onorari, titulari, și agregați precum și conferențiarii definitivi ai fiecărei Universități”, întruniți în colegii separate,

⁷ *Rezultatul ultimelor alegeri senatoriale. Care va fi compoziția viitoare a senatului*, în „Curentul”, Anul IV, Nr. 1209, 11 iunie 1931, p. 6

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Alegeri senatoriale invalidate*, în „Dimineața”, Anul XXVII, Nr. 8794, 19 iunie 1931, p. 4.

¹⁰ „Universul”, Anul XLIX, Nr. 162, 21 iunie 1931, p. 6; „Dimineața”, Anul XXVII, Nr. 8796, 21 iunie 1931, p. 5; „Viitorul”, Anul XXIII, Nr. 7011, 21 iunie 1931, p. 4.

¹¹ *Anuarul Universității Regele Ferdinand I Cluj pe anul școlar 1930/1931*, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1931, p. 67.

¹² *Votul femeilor*, în „Adevărul”, Anul 44, Nr. 14558, 19 iunie 1931, p. 1.

¹³ *O concepție inadmisibilă? În jurul invalidării alegerii dela Universitatea din Cluj*, în „Dimineața”, Anul XXVII, Nr. 8794, 19 iunie 1931, p. 5.

alegeau câte un senator¹⁴. Întrebarea era deci: vota o femeie sau un cadru universitar? În dezbaterile parlamentare interbelice, chestiunea nu avea cum să nu ajungă în zona rizibilului. „E ciudat cum azi pledează contra femeilor campionii mișcării feministe. O femeie când votează, votează ca profesor”, susținea un senator liberal, stârnind o reacție din sală: „N-are sex!”¹⁵.

Dacă încercăm o interpretare genetică a legii, putem spune că intenția legiutorului din 1926 a fost de a nu acorda drept de vot femeilor profesor și de a amâna rezolvarea problemei, mergând pe ideea lui Ionel Brătianu că votul femeilor „nu este o chestiune de principii, ci de tactică și de oportunitate”¹⁶. În dezbaterile parlamentare din decembrie 1925, atunci când naționaliștii ardeleni (printre care Emil Racoviță, atunci senator din partea Universității din Cluj) ceruseră modificarea articolului (care nu făcea nicio referire de gen) din proiectul de lege electorală referitor la alegerile din Universități, astfel încât să se prevadă expres dreptul de vot (măcar) pentru femeile profesor universitar, majoritatea liberală respinsese propunerea și votase articolul în forma inițială¹⁷.

În 1931, Bănescu a încercat să expedieze discuția de principiu, spunând că Elena Negru avea drept de vot oricum, pentru simplul fapt că fusese inclusă pe o listă electorală rămasă definitivă (adică necontestată de nimeni în termenul legal)¹⁸. Era, evident, un sofism, dar, până la urmă, a contat votul politic: 104 pentru validare, 62 împotriva. Deci, femeii profesor i s-a recunoscut dreptul de vot. Imediat, s-a trecut la alegerea președintelui Senatului, în persoana lui Mihail Sadoveanu¹⁹,

Discuția a fost mai aprinsă, dată fiind diferența de doar un vot, dar problema era ceva mai veche. În cursul dezbaterilor, susținătorii validării și implicit ai dreptului de vot pentru femei au amintit și de un precedent. În 1928, la Universitatea din Iași, votaseră deja două profesoare, Vera Myler-Lebedeff (matematician)²⁰ și Elena Densușianu-Pușcariu (medic)²¹. Și atunci se

¹⁴ *Legea electorală pentru Adunarea Deputaților și Senat*, București, Institutul de Arte Grafice și Editura „Curierul Judiciar”, 1926, p. 32.

¹⁵ „Viitorul”, Anul XXIII, Nr. 7011, 21 iunie 1931, p. 4.

¹⁶ Apud Luciana M. Jinga, *Lungul drum al egalității dintre bărbat și femeie. Evoluția drepturilor și reprezentării politice feminine în România (1918-2018)*, în Adrian Cioroianu (editor), *Un centenar și mai multe teme pentru acasă. Ce au învățat și ce nu au învățat românii din ultimul secol de istorie*, Iași, Editura Polirom, 2018, p. 204.

¹⁷ „Universul”, Anul XLIII, Nr. 294, 20 decembrie 1925, p. 3.

¹⁸ Potrivit art. 14 și 21-22 din legea electorală, listele electorale trebuiau publicate și în cursul lunii ianuarie și rămâneau definitive cu 15 zile înainte de data alegerii (*Legea electorală...*, p. 36, 41).

¹⁹ „Universul”, Anul XLIX, Nr. 162, 21 iunie 1931, p. 6.

²⁰ Menționată de mulți ca prima femeie profesor universitar din România, Vera Myller ocupa o catedră la Iași din 1918, fiind colegă cu soțul său, matematicianul Alexandru

*O CONTROVERSĂ ELECTORALĂ DIN 1931 –
DESPRE POLITICĂ, GEN ȘI FAMILIE
ÎNTR-O UNIVERSITATE INTERBELICĂ*

discutaseră chestiile de principiu și se vehiculase ideea invalidării alesului (germanistul național-țărănist Traian Bratu, fost și viitor rector, ales în 1929 chiar președinte al Senatului), dar nu se ajunsese la vot²². E adevărat, Bratu îl învinsese cu o diferență de șase voturi (42 la 36) pe filosoful averescan Ion Petrovici²³, deci cele două voturi feminine nu fuseseră decisive.

În fond, ca de atâtea ori, un lucru se putea întâmpla la limita legii sau chiar în afara ei, atâta vreme cât nu exista o hotărâre judecătorească în sens contrar. În cazul femeilor universitar, contestațiile au rămas în Parlament. O altă situație a fost cea a femeilor alese consilier comunal sau județean potrivit legii administrative din 1929²⁴. Acestea, în ciuda numeroaselor pledoarii, dreptul de vot pentru alegerea senatorilor în colegiile județene le-a fost refuzat printr-o decizie a Comisiei Centrale Electorale din 21 mai 1931²⁵.

O altă chestiune, abordată doar tangențial în iunie 1931, era cea a dreptului de vot al conferențiarilor, cum era și Elena Negru²⁶. Constituțiile din

Myller (*Anuarul Universității din Iași – anul școlar 1929-1930*, Iași, Institutul de Arte Grafice „Brawo”, 1932, p 123). În anii '20-'30, cei doi au fost ținte ale atacurilor antisemite (Lucian Nastasă [editor], *Antisemitismul universitar în România (1919-1939). Mărturii documentare*, cu un cuvânt înainte de Carol Iancu, Cluj-Napoca, Editura ISPMN, Kriterion, 2011, *passim*). După Al Doilea Război Mondial, avea să ajungă rector, în vremea epurărilor (*ibidem*, p. 95).

²¹ Menționată ca prima femeie profesor în domeniul medical, era fiica lui Aron Densușianu (deci, sora lui Ovid) și soția profesorului medicinist Emil Pușcariu (*Idem, Intimitatea amfiteatrelor. Ipostaze din viața privată a universitarilor „literari” [1864-1948]*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2010, p. 83), vărul lui Sextil Pușcariu.

²² *Pentru intrarea în lege. La Iași au votat femeile. Cum au decurs alegerile în universitate. Sunt sustrate corporațiile dreptului public comun? Există drept de vot pentru femei?*, în „Cuvântul”, Anul IV, Nr. 1329, 3 ianuarie 1929, p. 4.

²³ M.O., Nr. 285, 21 Decembrie 1928, p. 10834.

²⁴ Art. 375 din lege prevedea că: „În alegerile pentru județ comună și sat, vor avea dreptul obligator de vot și femeile”, e adevărat, cu o serie de condiții suplimentare față de bărbați (*Lege pentru organizarea administrațiunii locale*, București, Editura „Curierul Judiciar”, p. 120). Noua prevedere legală trebuia coroborată cu art. 69 din Constituție: „Membrii aleși în consiliile județene și membrii aleși în consiliile comunale urbane și rurale, intruniți într-un singur colegiu, aleg, prin vot obligator, egal, direct și secret, câte un senator de fiecare județ”.

²⁵ *Femeile consiliere nu pot vota la Senat*, în „Universul”, Anul XLIX, Nr. 134 bis, 23 mai 1931, p. 5.

²⁶ „Articolul 25 din legea electorală e categoric. Conferențiarile pot alege, dar nu pot fi alese”, spunea în plen profesorul Bălăcescu, senatorul Universității din București

1866 și 1923 (art. 73 și 71) vorbeau doar despre profesori la alegerea senatorilor din partea universităților. Legea învățământului secundar și superior din 1912 (neextinsă complet asupra Universității din Cluj)²⁷ prevedea că și profesorii agregați²⁸ „au drept de vot la alegerile senatoriale pentru Senatul țării”²⁹ și, în sfârșit, după dezbateri intense, Legea electorală din 1926 dădea drept de vot „profesorilor onorari, titulari, agregați și conferențieri definitivi ai fiecărei Universități”. Această din urmă prevedere a fost acceptată cu greu de mulți. De exemplu, Ermil Pangrati, rector al Universității din București și senator al acesteia în 1926, a refuzat includerea conferențierilor în listele electorale și pe motiv de contradicție între legi, dar și pentru că prevederea ultimă ar fi fost trecută prin Senat „prin surprindere”³⁰. Se pare că a existat o plângere la Casație; nu am identificat o pronunțare în acest sens. Cert e că, în anii următori, la Iași, Cluj și Cernăuți au votat conferențierii; la București, nu. Abia în mai 1931 au fost incluși și aici în liste³¹ (care ar fi trebuit să fie gata din ianuarie). Numai că legea învățământului universitar adoptată pe finalul guvernării Iorga, în aprilie 1932, a prevăzut în art. 13 că „marele colegiu universitar este format din profesori onorari, profesori titulari și profesori agregați ai Universității. El

---

(„Dimineața”, Anul XXVII, Nr. 8796, 21 iunie 1931, p. 5), parcă pentru a deturna discuția de la gen la gradul didactic.

²⁷ O lege din 13 iunie 1925 a extins complet legea românească din 1912 asupra Universității din Cernăuți și doar parțial (normele privind ocuparea posturilor) asupra celei din Cluj. Regulile privind conducerea instituției au rămas aceleași ca înainte de Unire, de aceea, până în 1932, rectorul a fost ales anual (și doar pe baza propunerilor consiliilor facultăților), spre deosebire de celelalte universități, unde rectorii aveau mandat de trei ani. Rector în momentul extinderii legislative parțiale era cunoscutul jurist Camil Negrea, care, în raportul său, exprima cât se poate de clar rezistența ardeleană la unificarea după model regățean: „Universitatea de la Cluj a rămas singură sub regimul unor legiuri aparte. Insuficiența acestor legiuri se învederează prea adeseori, ce e drept; înlăturarea lor însă va trebui să se facă printr-un regim în adevăr modern, dar nu prin procedeul comod al întinderii vechii legi ale cărei numeroase și grave neajunsuri au făcut obiectul atâtor plângeri.” (*Anuarul Universității Regele Ferdinand I Cluj pe anul școlar 1924/1925*, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1926, p. 67.

²⁸ Cei care funcționau pe lângă catedra altui profesor.

²⁹ *Legea asupra învățământului secundar și superior – 1912*, în *Antologia legilor învățământului din România*, București, Institutul de Științe ale Educației, 2004, p. 175.

³⁰ *Protestul conferențierilor. Universitatea a călcat legea electorală, iar Parlamentul legea învățământului superior*, în „Lupta”, Anul V, Nr. 1344, 2 iunie 1926, p. 2.

³¹ *Senatul universitar a recunoscut conferențierilor dreptul de vot*, în „Cuvântul”, anul VII, Nr. 2192, 30 mai 1931, p. 3.

*O CONTROVERSĂ ELECTORALĂ DIN 1931 –
DESPRE POLITICĂ, GEN ȘI FAMILIE
ÎNTR-O UNIVERSITATE INTERBELICĂ*

alege pe senatorul Universității”³². Deci conferențiarii erau din nou excluși. Au invocat o prevedere a aceleiași legi potrivit căreia drepturile obținute nu puteau fi pierdute, dar Comisia Centrală Electorală, printr-o decizie din iulie 1932³³ a stabilit că nu au drept de vot.

Cum legile au fost încalcate și inconsecvente, oamenii s-au descurcat printre ele. Vom analiza, în continuare, contextul electoral de la Cluj, din iunie 1931.

Toți candidații aveau în spate niște forțe politice: Sextil Pușcariu era candidatul guvernului, agreeat de Iorga (posibil și de Carol); fusese comisar general în 1919, la înființarea Universității Daciei Superioare (redenumită Ferdinand I, în 1927), apoi primul său rector, și, practic, îi adusese pe mulți la catedră³⁴. Se pare, totuși, că nu se bucura de prea mare popularitate. Iorga chiar nota spusele lui Hațieganu (sigur, interesante) că Pușcariu „n-ar avea prieteni”³⁵. Ștefănescu-Goangă era candidatul puternicei organizații liberale locale, conduse de istoricul Al. I. Lapedatu. Racoviță, fost rector (1929-1930), senator, președinte al Academiei, era candidatul puternicei organizații național-țărăniște, în frunte cu Romul Boilă și Emil Hațieganu (ambii de la Facultatea de Drept). Bizantinologul Bănescu era *outsider*-ul, fost rector și el (1923-1924), fost deputat liberal, fost director al Teatrului Național și al Operei din Cluj, acum rupt de organizație, prezentat ca liberal disident sau independent.

Totodată, în Parlament, la validare, un deputat amintea că Pușcariu era cumnatul ministrului industriilor și comerțului, încă apropiat al Regelui, Mihail Manoilescu. Era în eroare, dar o legătură exista. Deși, în Parlament, ministrul considera „meschină” afirmația și se arăta surprins că „se aduc în discuțiune asemenea argumente cari sunt menite să coboare prestigiul atmosferei care trebuie să domnească aci”³⁶, în memorii, el nota că profesorul clujean era socrul fratelui său, Grigore³⁷, care sponsorizase gazeta „Drum nou”, prin care Pușcariu

³² *Lege pentru organizarea învățământului universitar din 22 aprilie 1932*, în *Antologia...*, p. 259.

³³ „Adevărul”, Anul 46, Nr. 14901, 4 august 1932, p. 4

³⁴ Vezi Stelian Neagoe, *Viața universitară clujeană interbelică*, vol. I, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980, p. 46-89.

³⁵ N. Iorga, *Memorii*, vol. VI *Încercarea guvernării peste partide (1931-2)*, București, 1939, p. 140.

³⁶ „Dimineața”, Anul XXVII, Nr. 8796, 21 iunie 1931, p. 5

³⁷ Căsătorit cu fiica lui Sextil, cunoscuta lexicografă Lia (Manoilescu-) Pușcariu, și ea angajată a Universității ca asistentă la Muzeul Limbii Române din cadrul Facultății de Litere (*Anuarul...*, 1930-1931, p. 166; vezi și Lucian Nastasă, „*Suveranii*” *universităților românești. Mecanisme de selecție și promovare a elitei intelectuale*).

făcuse campanie „pentru rege și pentru guvernul Iorga”, combătând „propaganda manistă”³⁸, adică atacându-i în primul rând pe național-țărăniști.

Cu câteva zile înainte de alegeri, Pușcariu îi scria lui Iorga:

„Colegii liberali de la Universitate, având ieri o întrunire sub președinția lui Lapedatu, au hotărât candidatura ca senator al Universității, a lui Ștefănescu-Goangă. Pe de altă parte, candidează și Racoviță, care va avea voturile național-țărăniștilor și a câtorva prieteni personali. Rupând de la Goangă și de la mine, s-ar putea să reușească el. În tot cazul, un vot sau două pot fi decisive”. Menționa și că Bănescu „vrea de asemenea să candideze”³⁹.

Intuia deci lupta strânsă, dar nu și principalul contracandidat. Mai mult, îi cerea lui Iorga ajutor prin intermediul dr. Iuliu Hațieganu (de la Facultatea de Medicină), rector (în concediu) al Universității din Cluj, ministru de stat pentru Ardeal și frate al liderului național-țărănist Emil Hațieganu⁴⁰. Părea să nu știe că acesta era în tensiuni cu primul-ministru, avea demisia pregătită, unii spuneau că făcea campanie dublă (sau, cel puțin, era binevoitor față de național-țărăniști) și, mai ales, nu-l agreea pe Pușcariu, opunându-se atunci când a venit vorba despre numirea acestuia în postul pe care urma să îl vacanteze⁴¹.

Despre rezultat am vorbit deja. Într-o altă scrisoare, după alegeri, Pușcariu îi pomenea lui Iorga despre „abile manevre politice ale colegului Bănescu”⁴², iar Iorga nota în memoria că Bănescu a câștigat „prin intrigă contra lui Sextil Pușcariu”. Presa vorbea de o „monstruoasă coaliție” liberalo-național-

Profesorii facultăților de Filosofie și Litere (1864-1948), Cluj-Napoca, Editura Limes, 2007, p. 149-150).

³⁸ Mihail Manoilescu, *Memorii*, vol. II, ediție îngrijită, prefață, note și indice de Valeriu Dinu, București, Editura Enciclopedică, 1993, p. 262.

³⁹ *Nicolae Iorga și Universitatea din Cluj: corespondență (1919-1940)*, ediție îngrijită de Petre Țurlea și Stelian Mândruț, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2005, p. 304-305.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Se pare că tensiunile au existat dinainte de alegeri și Hațieganu a vrut să demisioneze, pentru că, din cauza apropierii sale de PNȚ, a fost supus unui „tratament degradant”, „socotit ca un spion și ca un ostatec” („*Spionul Hațieganu*”, în „Lupta”, Anul X, Nr. 2888, 25 iunie 1931, p. 3). Pe lângă faptul nemulțumirea că nu avea mână liberă în Ardeal și că guvernul „brutaliza” provincia, se pare că ministrul de stat dorea și un „minister efectiv” (*Demisia ministrului Ardealului*, în „Adevărul”, Anul 44, Nr. 14556, 16 iunie 1931, p. 3). Până la urmă, după presiuni și amenințări, a demisionat, reușind însă să își impună succesorul, în persoana lui Valer Pop (N. Iorga, *op. cit.*, p. 119-120, 140).

⁴² *Nicolae Iorga și Universitatea din Cluj*, p. 308.

*O CONTROVERSĂ ELECTORALĂ DIN 1931 –
DESPRE POLITICĂ, GEN ȘI FAMILIE
ÎNTR-O UNIVERSITATE INTERBELICĂ*

țărănistă, de opoziție față de candidatul guvernamental. Iorga mai menționa și că „Lăpedatu își părăsise candidatul”⁴³.

Ajunși aici, trebuie să ne întoarcem la Elena Negru, medic pediatru, care parcursese treptele universitare de la doctor docent la conferențiar definitiv. Un an mai târziu, avea să fie numită agregat onorific⁴⁴. Suspiciunea a fost că votul său ar fi fost decisiv și de aceea s-a cerut invalidarea alegerii. Oricât ar suna de misogin, pentru a-i aproxima opțiunile politice, trebuie să aruncăm o privire asupra anturajului său masculin. Era soția profesorului Dimitrie Negru, radiolog („roentgenolog”), fost prodecan al Facultății de Medicină (1923-1925)⁴⁵, care, în 1930, intrase cu destul tam-tam în PNL⁴⁶. Șeful său direct, profesorul de pediatrie Titu Gane, era șeful organizației municipale a PNL⁴⁷, deputat și fost secretar general al Ministerului Sănătății, în timpul guvernării liberale din 1922-1926, decanul Facultății de Medicină (care, în timpul concediului rectorului Hațieganu și al prorectorului Racoviță, făcea oficiile de rector, deci și de președinte al biroului electoral) era anatomistul și scriitorul Victor Papilian⁴⁸, și el liberal de frunte, prezent pe listele de participanți la sedințele locale și de delegați la congresul național⁴⁹. Toți erau sub autoritatea

⁴³ N. Iorga, *op. cit.*, p. 117.

⁴⁴ *Anuarul Universității Regele Ferdinand I Cluj pe anul școlar 1931/1932*, p. 34.

⁴⁵ Stelian Neagoe, *op. cit.*, p. 174-175.

⁴⁶ La înscrierea sa în partid, în iulie 1930, Negru ținuse un discurs bombastic: „animat de aceste sentimente, iau loc în rândurile dv., și mă angajez să fiu un soldat disciplinat și sânguitor al partidului nostru” („Viitorul”, Anul XXII, Nr. 6736, 23 iulie 1930, p. 2). Mai mult, redactase sau i se atribuiseră o scrisoare ditirambică la adresa lui Vintilă Brătianu, citită de Al. Lapedatu la întrunirea locală și reprodusă de ziarul partidului pe prima pagină: „D-voastră, domnule președinte, v-ați identificat cu aceste principii pe care le întruchipați, principii care impun, fascinează și atrag” (*Ibidem*, Nr. 6738, 25 iulie 1930, p. 1). A atras ironiile presei ostile liberalilor. *Tămâia neofitului*, titra „Dreptatea” (Anul IV, Nr. 837, 26 iulie 1930, p. 8), iar „Cuvântul” avertiza: „dacă d. dr. Dimitrie Negru nu suferă de o teribilă deformație spirituală, apoi desigur că a reușit să fie de o sângeroasă ironie față de patronul său politic. Și d. Vintilă Brătianu nu iartă asemenea lucruri, domnule profesor” (*O adeviziune*, în „Cuvântul”, Anul VI, Nr. 1890, 27 iulie 1930, p. 1).

⁴⁷ *Ibidem*, 21 iunie 1930, p. 3.

⁴⁸ Stelian Neagoe, *op. cit.*, vol. II, p. 18.

⁴⁹ „Viitorul”, Anul XXII, Nr. 6668, 4 mai 1930, p. 5. Nu știm în ce măsură e relevant, în acest context, faptul că majoritatea celor implicați în jocurile politice de la Cluj erau regățeni. Negru, Gane (n. 1883) și Papilian (n. 1888) erau născuți la Galați (primii doi urmaseră liceul acolo), erau absolvenți de Medicină la București și, până în 1919, lucraseră la Eforia spitalelor civile din capitală.

locală a lui Al. Lapedatu. Deci dacă ei ar fi votat împotriva candidatului propriului partid, ar fi fost fie la îndemnul acestuia din urmă, fie trădându-l.

Prima variantă e foarte puțin probabilă. E greu de crezut că, în acel moment, Lapedatu l-ar fi susținut pe Bănescu, având în vedere relațiile lor trecute și viitoare. Amândoi erau liberali vechi. Știm, printre alții chiar de la Pușcariu, că fuseseră „racolați” de Vintilă Brătianu și I.G. Duca încă din vara lui 1920, când voiau să pună bazele PNL în Ardeal⁵⁰. Până în 1925, îl găsim pe Bănescu în postura de șef de organizație la Cluj⁵¹. Apoi, s-a făcut un transfer pașnic, dar tensionat, de putere, se pare că la intervenția directă a primului-ministru⁵². Relațiile s-au deteriorat, cei doi ajungând la conflict deschis în 1928. Atunci, Lapedatu a pierdut, la cinci voturi, alegerea de senator al Universității, în fața național-țărănistului Iacob Iacobovici (chirurg). L-a acuzat pe Bănescu de trădare. Acesta, la rândul său, a încercat o lovitură internă pentru repreluarea conducerii⁵³. Nu i-a ieșit și, în ianuarie 1929, delegația internă l-a exclus din... organizație⁵⁴. În iulie 1932, în timpul guvernării Vaida-Voevod, la alegerea de senator, Lapedatu a candidat împotriva lui Bănescu și l-a învins la un vot (21-20)⁵⁵. În august același an, cel din urmă s-a plâns președintelui I.G. Duca de campania pe care Lapedatu și Goangă ar fi dus-o împotriva lui⁵⁶. În octombrie, la alegerile de rector, după un prim tur încheiat la egalitate, Goangă l-a învins pe Bănescu cu 32-27⁵⁷. În sfârșit, în decembrie 1933, la alegerile senatoriale, Bănescu, declarându-se independent, l-a învins pe guvernamentalul Ion Popescu-Voitești (geolog) cu 25-22⁵⁸. Un moment relevant avea să mai fie în

⁵⁰ „Bănescu și Lapedatu Alex. s-au lăsat prinși. Eu, deși am toată admirația față de Brătieni, am resistat” (Sextil Pușcariu, *Memorii*, ediție de Magdalena Vulpe, prefață de Ion Bulei, note de Magdalena Vulpe și Ion Bulei, București, Editura Minerva, 1978, p. 508).

⁵¹ *Frământările din organizația liberală din Cluj*, în „Lupta”, Anul IV, Nr. 980, 16 martie 1925, p. 2

⁵² *Ce s-a discutat la congresul liberal din Cluj. Noul șef al organizației liberale: ministrul Lapedatu*, în „Adevărul”, Anul 38, Nr. 12680, 15 aprilie 1925, p. 5.

⁵³ *Conflictul din organizația liberală din Cluj*, în „Adevărul”, Anul 42, Nr. 13818, 7 ianuarie 1929, p. 5.

⁵⁴ *Între d. Nicolae Bănescu și Alexandru Lapedatu*, în „Patria”, Anul XI, Nr. 4, 5 ianuarie 1929, p. 3; *Disensiunile liberale de la Cluj*, în „Dimineața”, Anul XXV, Nr. 7932, 11 ianuarie 1929, p. 10.

⁵⁵ *Rezultatul alegerilor senatoriale de ieri*, în „Lupta”, Anul XI, Nr. 3219, 28 iulie 1932, p. 3.

⁵⁶ *Demisia d-lui Bănescu de la liberali*, în „Curentul”, Anul V, Nr. 1633, 17 august 1932, p. 8.

⁵⁷ *Noul rector al Universității din Cluj*, „Cuvântul”, Anul VIII, Nr. 2687, 14.10.1932, p. 6.

⁵⁸ *Colegiul universitar*, „Curentul”, Anul VI, Nr. 2124, 31 decembrie 1933.

*O CONTROVERSĂ ELECTORALĂ DIN 1931 –
DESPRE POLITICĂ, GEN ȘI FAMILIE
ÎNTR-O UNIVERSITATE INTERBELICĂ*

noiembrie 1934, când Bănescu și-a mai anunțat o dată demisia din partid, pentru că grupul Lapedatu nu îl susținuse la ocuparea unui post de vicepreședinte din partea Ardealului. Explicația oficială a fost că nu era membru al unei organizații ardeleni, ci al Bucureștiului, și nu fusese ales ca liberal, ci ca independent⁵⁹. La câte lupte au fost între Lapedatu și Bănescu în toți acești ani, cum să bănuiești că, în 1931, s-ar fi înțeles?

E posibil să fi trădat vreunul din apropiații lui Lapedatu? Și asta e greu de crezut, știindu-l destul de rânchinos și văzându-le parcursul ulterior: Papilian a ajuns director al Operei și al Teatrului din Cluj, după 1934, când Lapedatu era ministru de stat și ministru al cultelor și artelor⁶⁰. Titu Gane a fost din nou, din 1933 până în 1938, secretar general al Ministerului Sănătății și, mai mult, șef al organizației PNL din județul Târnava-Mare⁶¹, în condițiile în care Lapedatu era șeful tuturor organizațiilor ardeleni. Dimitrie Negru a fost numit în comisia interimară a orașului, după venirea liberalilor la guvernare⁶². Rămâne, sigur, varianta că Elena Negru să fi trădat singură, dar, dincolo de legăturile personale și de trăirile pe care trebuie să le fi avut lucrând într-un mediu eminentemente masculin⁶³, să ne gândim că ea mai avea niște trepte de parcurs până la titlul de profesor plin și depindea de superiorii săi liberali!⁶⁴

Cea mai plauzibilă explicație ni se pare că la Universitatea din Cluj, existau două tabere liberale, una legitimistă, a lui Lapedatu & Co., și una disidentă, a lui Bănescu. În 1931, cea din urmă a reușit să obțină voturi de-ale național-tărăniștilor împotriva candidatului susținut, oficial, de guvernul Iorga.

Dincolo de complicațiile, ramificațiile și reverberațiile sale, acest episod electoral – marginal, totuși, în economia alegerilor – este relevant pentru precaritatea dreptului public românesc interbelic, care făcea foarte fluidă

⁵⁹ *Alegerea de vicepreședinților provoacă incidente la Senat. D. profesor Bănescu și-a anunțat demisia din partidul liberal*, în „Dimineața”, Anul XXX, Nr. 10021, 20 noiembrie 1934, p. 5

⁶⁰ „Dimineața”, Anul XXX, Nr. 9807, 18 aprilie 1934.

⁶¹ *O adunare a organizației Național Liberale din Cluj*, în „Viitorul”, Anul XXIV, Nr. 7227, 4 martie 1932, p. 2.

⁶² „Patria”, Anul XVIII, 1 decembrie 1936, p. 13.

⁶³ În același an universitar 1930-1931, s-a produs și definitivarea în postul de conferențiar a chimistei Raluca Ripan (devenită academician în 1948 și rector în 1951-1956) (*Anuarul... 1930-1931*, p. 21, 219, 242). Tindem să credem că aceasta nu a fost inclusă în listele electorale pentru că formalitățile concursului nu au fost finalizate în timp util.

⁶⁴ Din păcate, nu a mai apucat să promoveze, decedând pe 9 august 1934, la vârsta de 47 de ani („Universul”, Anul LI, Nr. 233, 27 august 1934, p. 11.

demarcația dintre legal și ilegal. Arată, de asemenea, rezistența publică la „emanciparea” politică a femeilor. Este și un bun exemplu de exaltare politică a intelectualilor, de „capcană a istoriei” (e adevărat, una mică), pentru a prelua formula lui Lucian Boia. Nu în ultimul rând, ilustrează „autonomia” colegiilor electorale restrânse, care au făcut adesea notă discordantă într-un sistem politic dominat cvasi-permanent și cvasi-total de guvernării momentului.

Mihai GHIȚULESCU